

PWNC Y PAPUR: Craffu ar Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) a chylchoedd Rheoliadau Safonau'r Gymraeg dilynol yn ystod tymor y Pumed Cynulliad

I SYLW: Y Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu

PARATOWYD GAN: Grŵp Hawl, Cymdeithas yr Iaith Gymraeg

DYDDIAD: 6 Ionawr, 2017

1. Cefndir

1.1 Paratwir y Papur hwn mewn ymateb i gais gan y Pwyllgor, drwy law'r Clerc, am sylwadau'r Gymdeithas ar Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) a osodwyd yn enw Alun Davies AC ar 15 Rhagfyr 2016.

1.2 Gallu Gweinidogion Cymru i baratoi rheoliadau ar ffurf safonau ymddygiad (neu Safonau'r Gymraeg fel y'i hadnabyddir) i'w gosod ar gyrrff ac i'w rheoleiddio gan Gomisiynydd y Gymraeg, yw un o ddarpariaethau pwysicaf Mesur y Gymraeg 2011.

1.3 Yn ogystal â dwyn sylw aelodau'r Pwyllgor i faterion sy'n benodol i'r cylch hwn o Reoliadau Safonau'r Gymraeg (sef Rhif 6), ystyriwn ei bod yn allweddol amlinellu'r cyd-destun ehangach ynglŷn â pharatoi is-ddeddfwriaeth rheoliadau Safonau'r Gymraeg o safbwynt swyddogaeth craffu'r Cynulliad Cenedlaethol fel deddfwrfa.

1.4 Mae gwneud hynny'n amserol ac yn berthnasol ar sawl cyfrif:

Y rheoliadau hyn sy'n sail i'r gyfundrefn gyfredol o ddeddfwriaeth ym maes y Gymraeg a'r rheoliadau hyn sy'n rhoi hawliau iaith i ddinasyddion Cymru. Chwe blynedd ers i'r Cynulliad basio Mesur y Gymraeg 2011, megis dechrau mae'r gwaith o lunio a gosod yr is-ddeddfwriaeth sy'n rhoi effaith iddo, felly mae llawer o waith i'w wneud yn ystod oes y Cynulliad hwn a'r Pwyllgor hwn i weithredu Mesur 2011. Mae'n ddyletswydd ar y ddeddfwrfa i sicrhau bod yr holl ddeddfwriaeth (cynradd ac eilradd) sy'n cyrraedd y llyfr statud yn ddeddfwriaeth dda, sy'n ateb y galw;

amlygwyd gwendidau yn y ffordd y datblygodd y broses o lunio is-ddeddfwriaeth/rheoliadau Safonau'r Gymraeg yn ystod y Pedwerydd Cynulliad; penllanw hyn oedd penderfyniad Cyfarfod Llawn y Cynulliad i drechu Safonau'r Gymraeg (Rhif 3)¹ ar gyfer prifysgolion a cholegau addysg bellach – a hynny yn bennaf yn sgil: gwanhau'r rheoliadau yn ormodol wrth i'r broses o'u llunio fynd rhagddi; pryderon mai ystyriaethau cyrrff yn llusgo'u traed o ran y Gymraeg oedd yn gyrru gwaith swyddogion Llywodraeth Cymru wrth ddrafftio'r rheoliadau a chan fod cyndynrwydd y Llywodraeth i ymgynghori a rhoi cyfle i Aelodau'r Cynulliad graffu a

¹ Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) yw cynigion diweddaraf Gweinidogion Cymru ar gyfer y sectorau addysg uwch ac addysg bellach, i gymryd lle Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 3) na ddaeth i rym yn sgil eu gwrthod yn y Cyfarfod Llawn ar 15 Mawrth 2016.

dylanwadu ar gynnwys y rheoliadau yn “rhwystr gwaith y Cynulliad hwn”², yng ngeiriau un Aelod;

mae sefydlu'r Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu yn cynnig cyfle i ddatrys y materion hyn, i sicrhau gwell llywodraethiant a gwell is-ddeddfwriaeth ar y llyfr statud ac i sicrhau hawliau iaith i bobl Cymru, fel y bwriedid gan Fesur y Gymraeg 2011. Croesawn yr ysbryd rhagweithiol y mae'r Pwyllgor hwn eisoes wedi'i fabwysiadu wrth fynd ati i ymgysylltu â dinasyddion ar ei gylch gwaith ac ati. Yn hyn o beth, pwysleisiwn fod sawl ymatebydd i'r ymgynghoriad ar Flaenraglen Waith y Pwyllgor (gan gynnwys Cymdeithas yr Iaith Gymraeg a Chomisiynydd y Gymraeg) wedi tynnu sylw at yr angen i roi sylw dyledus i'r gyfundrefn Safonau a datblygu rheoliadau Safonau'r Gymraeg ym Mlaenraglen Waith y Pwyllgor. Hyderwn y bydd y Papur hwn yn tanlinellu'r angen ymhellach i sicrhau cyfeiriad penodol yn y Flaenraglen Waith i graffu ar reoliadau Safonau'r Gymraeg ac i fanteisio ar y cyfle sydd gan y Pwyllgor i roi sylw o'r newydd iddynt ac i gyfrannu at eu datblygu.

2. Cryondeb: proses llunio a gosod rheoliadau Safonau'r Gymraeg

2.1 Er eglurder, amlinellir y gwahanol gamau yn y broses o lunio a gosod rheoliadau Safonau'r Gymraeg:

Cam 1³: Comisiynydd y Gymraeg yn cynnal Ymchwiliad Safonau ar gasgliad o gyrff neu sector benodol a enwir ym Mesur y Gymraeg 2011; gwahoddiad i sefydliadau, rhanddeiliaid a'r cyhoedd gyfrannu at yr Ymchwiliad Safonau. Y drefn fu defnyddio *Rheoliadau Safonau'r Gymraeg drafft/Rhif 1* y Llywodraeth i lywio'r ymchwiliadau safonau hyd yn hyn.

Cam 2: Y Comisiynydd yn cyflwyno adroddiad Safonau i Weinidog y Gymraeg, gan argymhell pa weithgareddau y dylid eu dal gan Safonau a natur y Safonau i'w gosod ar gyrff – hynny yw, cynnwys y rheoliadau arfaethedig.

Cam 3: Gweinidog y Gymraeg yn gosod rheoliadau i wneud Safonau'r Gymraeg yn 'benodol gymwys' i'r casgliad o gyrff neu sector benodol fu'n destun Ymchwiliad Safonau'r Comisiynydd gerbron y Cynulliad. Defnyddir y weithdrefn Negyddol; cyfeirio'r rheoliadau at y Pwyllgor Cyfansoddiadol a Deddfwriaethol a chynnal pleidlais ar y rheoliadau yng Nghyfarfod Llawn y Cynulliad Cenedlaethol.

Cam 4: Wedi'r rheoliadau gael eu gwneud yn benodol gymwys i'r gyrff penodol dan sylw wrth eu cytuno yng Nghyfarfod Llawn y Cynulliad, gall Comisiynydd y Gymraeg lunio Hysbysiad Cydymffurfio drafft i unrhyw un neu ragor o gyrff penodol, yn manylu ar ba rai o'r rheoliadau neu'r cyfan ohonynt y mae'n rhaid cydymffurfio â nhw ac erbyn pa bryd. Gall gyrff gyflwyno sylwadau ar gynnwys yr Hysbysiad Cydymffurfio drafft, ac yn eithaf aml, fe wneir eithriadau i'r Safonau. Dyroddir Hysbysiad

² <http://www.cynulliad.cymru/cy/bus-home/pages/rop.aspx?meetingid=3545&language=cy&assembly=4&c=Record%20of%20Proceedings#285515>

³ Er gwybodaeth yn unig, mewn ymgais i symleiddio'r camau perthnasol.

Cydymffurfio terfynol ac fe all corff apelio'r Safonau a osodwyd unrhyw adeg cyn y Dyddiad Gosod drwy Dribiwnlys y Gymraeg.

2.2 Adnabyddir diffyg difrifol o ran craffu yng Ngham 3 y broses o fewn strwythurau craffu mewnol y Cynulliad Cenedlaethol, fel y daeth i'r amlwg yn ystod y Pedwerydd Cynulliad.

2.3 Er enghraifft, bu tuedd i'r Llywodraeth wanhau'r Rheoliadau fu'n destun Ymchwiliad Safonau'r Comisiynydd a newid llythyren ac ysbryd proses y bu i randdeiliaid a'r cyhoedd gymryd rhan ynddi mewn ffydd – heb orfod cyfiawnhau'r rhesymeg mewn unrhyw fodd ystyrion. Bu diffyg cyfleoedd digonol i graffu ar benderfyniadau polisi'r Llywodraeth wrth lunio rheoliadau i wneud Safonau'r Gymraeg yn benodol gymwys i gyrff sy'n ymgymryd â gweithgareddau gwahanol iawn i'w gilydd – lle nad yw'r templed drafft yn ddigonol nac yn berthnasol yn aml iawn.

3. Datrysiadau i sicrhau gwell craffu a gwell llywodraethiant

3.1 Cred y Gymdeithas mai hawliau cyffredinol i'r Gymraeg ar wyneb deddfwriaeth gynradd yn unig wnaiff sicrhau hawliau eglur, cadarn a diamwys i bobl Cymru fedru defnyddio'r Gymraeg ym mhob agwedd ar eu bywydau. Dylai'r Rheoliadau – Safonau'r Gymraeg – fanylu ar yr hawliau hynny, fel cig ar esgryn fel petai.

3.2 Serch hynny, mae'r modd y ceir hawliau iaith wrth ymwneud â chyrrff penodol ac mewn sefyllfaoedd cyfyngedig yn sgil llunio is-ddeddfwriaeth neu reoliadau ac yna gosod Safonau'r Gymraeg drwy Hysbysiadau Cydymffurfio - yn absenoldeb hawliau iaith cyffredinol ar wyneb deddf - yn gyfystyr â gweithredu cyfundrefn heb gig ar yr esgryn yn gyrru'r gwaith. Heb yr hawliau cyffredinol ar wyneb y Mesur a fyddai'n gosod fframwaith gadarn ar gyfer y Safonau, mae'n neilltuoel bwysig bod hawliau iaith - sy'n deillio o'r rheoliadau a gytunir gan y Cynulliad - mor eglur â phosibl i bobl eu deall a'u bod nhw'n ateb anghenion ieithyddol dinasyddion Cymru a'r rheiny sydd am ddefnyddio'r Gymraeg, yn anad dim arall.

3.3 Hyd yma, y ffordd mwyaf llwyddiannus o ddylanwadu ar gynnwys rheoliadau Safonau'r Gymraeg wedi'u llunio fu eu gwrthod yn dilyn ymgyrch gan undebau'r myfyrwyr⁴. Fodd bynnag, nid yw hynny'n ddatrysiad cynaliadwy yn y pendraw ac mae'n rhwystro gweithredu deddfwriaeth gynradd y Cynulliad (hynny yw, Mesur y Gymraeg 2011) ac, fel y gwelir yn yr achos hwn, fe gymerodd bron i flwyddyn i reoliadau gael eu hail-osod gerbron y Cynulliad ar gyfer y sectorau dan sylw - heb nemor ddim newid strwythurol i'w cynnwys. Byddai caniatáu ychydig wythnosau yn hwy o graffu ar y rheoliadau hyn yn arwain at well is-ddeddfwriaeth, gan gryfhau gweithgarwch craffu'r Cynulliad fel deddfwriaeth ynghyd â sicrhau gwell canlyniadau i ddinasyddion Cymru o ran eu hawliau iaith.

⁴ <http://golwg360.cymru/newyddion/cymru/217990-safonau-iaith-prifysgolion-wediu-gwrthod>

3.4 Argymhellwn y dylai'r Pwyllgor ystyried cyflwyno'r gwelliannau canlynol i'r broses o graffu ar reoliadau Safonau'r Gymraeg i sicrhau gwell llywodraethiant ac i sicrhau nad yw swyddogaeth y ddeddfwrfa'n cael ei danseilio:

- Dod i gytundeb â'r Gweinidog y bydd yn cyflwyno cylchoedd dilynol rheoliadau Safonau'r Gymraeg (ar ffurf drafft) gerbron y Pwyllgor o hyn allan ar gyfer rhag-ymgyngori, cyn y caiff rheoliadau terfynol eu gosod gerbron y Cynulliad Cenedlaethol i'w cytuno yn y Cyfarfod Llawn, gan ei gwneud yn bosibl i'r Pwyllgor ystyried rhinweddau **polisi'r** rheoliadau yn y dull arferol ac fel rhan o'i Raglen Waith;
- Y Pwyllgor i wahodd sylwadau gan randdeiliaid ac ysgrifennu at y Gweinidog i geisio eglurder ar reoliadau Safonau'r Gymraeg drafft a/neu i roi pwysau arno i ail-ystyried elfennau sy'n peri problem, gan na all Aelodau'r Cynulliad gynnig gwelliannau yn y Cyfarfod Llawn – dim ond gwrthod y rheoliadau;
- Cadeirydd y Pwyllgor i allu adrodd i'r Cyfarfod Llawn am rinweddau **polisi** holl rheoliadau safonau'r Gymraeg dilynol;
- Argymhell i'r Llywodraeth y dylai sefydlu grwpiau technegol rhanddeiliaid ar gyfer gwella'r broses lunio.

4. Sylwadau penodol ar Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6); gosodwyd ar 15 Rhagfyr 2016

4.1 Fel soniwyd eisoes, penderfynodd Aelodau'r Cynulliad arfer y dull mwyaf grymus sydd ar gael iddynt o ran dylanwadu ar gynnwys rheoliadau Safonau'r Gymraeg yn achos y rheoliadau gwreiddiol a oedd yn ymhél â'r sectorau hyn (addysg uwch ac addysg bellach), sef eu gwrthod yng Nghyfarfod Llawn y Cynulliad ar 15 Mawrth 2016. Gwnaeth hynny, yn ei dro, anfon neges gref i'r Llywodraeth am y cylch hwnnw o reoliadau, ynghyd â'r broses yn ei chyfanrwydd o safbwynt diffyg democrataidd o fewn strwythurau'r Cynulliad hefyd. Ymddengys, o gael cipolwg ar y rheoliadau a wrthodwyd ar 15 Mawrth 2016 a'r rhai a osodwyd ar 15 Rhagfyr 2016, bod yr enillion o wneud hynny fel a ganlyn:

Hawl i fynegi dymuniad i gael llety myfyrwyr cyfrwng Cymraeg

Hawl i Fewnwyd myfyrwyr cyfrwng Cymraeg

Hawl i diwtor personol sy'n siarad Cymraeg

Hawl i weld arwyddion ar adeiladau'r corff yn Gymraeg

Hawl i'r Gymraeg mewn canolfannau celfyddydau

4.2 Yn ddiamau, mae'r consesiynau hyn yn rhai pwysig iawn, er yr erys llawer o wendidau difrifol. Wedi dweud hynny, nid yw'n arfer dda o ran llywodraethiant a chraffu mai'r unig ffordd sydd gan Aelodau'r Cynulliad a rhanddeiliaid i ddylanwadu ar agweddau holl bwysig ar hawliau iaith pobl Cymru yw drwy bleidleisio'n erbyn

rheoliadau, yn hytrach na meddu ar y gallu i ymgysylltu'n gadarnhaol â'r broses ddemocrataidd. Mae angen dybryd i'r Pwyllgor fynd i'r afael â'r diffyg democrataidd hwn – ar y trywydd a awgrymwn ym mhennawd 3 (uchod) – ar gyfer cylchoedd dilynol rheoliadau Safonau'r Gymraeg.

4.3 Cydnabyddir, serch hynny, na fydd modd dod i gytundeb ar ddiwygio'r dull craffu, fel yr amlinellwn uchod, mewn perthynas â chyflwyno Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) mewn pryd ar gyfer pleidlais arnynt yn y Cyfarfod Llawn ar 31 Ionawr 2017.

4.4 Argymhellwn y dylai'r Pwyllgor, drwy'r Cadeirydd, ysgrifennu at y Gweinidog cyn gynted â phosibl i geisio atebion ynghylch y pryderon sylweddol a ganlyn o ran Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) nad ydynt wedi'u datrys o hyd, a'i atgoffa o'r grymoedd y mae'r Pwyllgor yn meddu arnynt wrth ohebu ag ef:

- i) Y prif faen tramgwydd o hyd yw y **cyfyngir cwmpas Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) i restr gul o weithgareddau ym mharagraff 31, Rhan 3, tudalen 43, yn ymwneud â chyflenwi gwasanaethau i fyfyrwyr** – a hynny gydag is-ddeddfwriaeth sydd eisoes yn feintiol ac sy'n peryglu glastwreiddio egwyddorion canolog y ddeddfwriaeth gynradd. Dywed y Gweinidog yn y Memorandwm Esboniadol a osodwyd ochr yn ochr â'r Rheoliadau hyn mai'r rheswm am hyn yw:

“i sicrhau na all gweithgareddau masnachol tebyg i ymchwil a chyhoeddi deunydd academaidd eu dal (sic) gan safonau, yn ogystal â sicrhau na fydd y Rheoliadau felly, yn amharu ar allu'r sefydliad i gynhyrchu ei hincwm (sic) ei hun”

Fodd bynnag, nid yw'r Gweinidog yn cyfiawnhau rhesymeg y Llywodraeth mewn modd ystyrlon wrth benderfynu i ddrafftio yn y dull hwn – sy'n torri'n groes i'r cylchoedd blaenorol ac yn glastwreiddio'r ddeddfwriaeth gynradd. Mae hefyd yn rhagfarnu yn erbyn y sector addysg bellach, gan fod ystyriaethau megis ymchwil a chyhoeddi ond yn berthnasol i'r sector addysg uwch mewn gwirionedd.

Ymhellach, mae'n enghraifft o ddrafftio deddfwriaeth gwael ar unrhyw gyfrif ac nid yw'n ffordd gynaliadwy o fynd i'r afael â chyfraith rheoleiddio. Ystyrier pa mor hurt yw'r sefyllfa yng nghyd-destun y Safonau sy'n ymwneud â darparu gwasanaeth derbynfa Cymraeg, er enghraifft. Ceir Safonau yng nghorff y safonau cyflenwi gwasanaethau sy'n dweud y dylid gwneud hynny, pe bai'r Comisiynydd yn penderfynu gosod y Safon(au) hynny ar gorff; fodd bynnag, gan nad yw'r Safonau ond yn gymwys i'r graddau y maen nhw'n ymwneud â'r rhestr ym mharagraff 31, tudalen 43, rhaid eu darllen ynghyd â'r rhestr gul honno o weithgareddau. Sut y bydd modd penderfynu a oes rhaid i'r corff ddarparu gwasanaeth derbynfa Cymraeg ai peidio, cyn i'r ymholiad gael ei wneud? Gellid gwneud cymhariaeth yma â'r model datganoli 'pwerau a roddwyd' a 'phwerau a gedwir'. Ag ymestyn y trosiad hwnnw, y model 'pwerau a roddwyd' a ddefnyddir yn achos y sector holl bwysig hon, yn wahanol i'r model 'pwerau a gedwir' lle rhestrir unrhyw eithriadau, a chymryd

yn ganiataol bod popeth arall yn gymwys, yn achos yr holl sectorau eraill. Am yr un rhesymau ag y mae'r model datganoli hwnnw yn annigonol, felly hefyd yn achos llunio rheoliadau i greu hawliau iaith – ac fe ddylid ei osgoi ar bob cyfle.

(a) Dylid ceisio atebion gan y Gweinidog a'i annog i gyflwyno set o reoliadau sy'n hepgor paragraff 31 ac yn nodi'r agweddau a sonnir amdanynt yn y Memorandwm fel eithriadau (e..e ymchwil, cyhoeddi, deunyddiau academaidd ayyb);

(b) Yn absenoldeb ewylllys i wneud hynny ar ran y Gweinidog, dylid ei annog i dynnu'r rheoliadau hyn yn ôl a'u cyflwyno fel dwy set ar wahân - gan gael gwared ar baragraff 31, yn achos y sector addysg bellach i ehangu ar hawliau defnyddwyr y sector a'r cyhoedd i'r Gymraeg.

ii) Yn sgil y drafftio trwsgl hwn, sy'n cyfyngu cwmpas y Safonau ac nad yw'r Gweinidog wedi rhoi sylw iddo o hyd, **mae llawer o weithgareddau pwysig yn parhau i gael eu colli** - a'r rheiny'n weithgareddau sylfaenol megis gohebiaeth bersonol i fyfyrwyr, cofnodion myfyrwyr, anfonebau ffioedd dysgu a thalu ffioedd. Mae amwysedd ynghylch a fydd modd manteisio ar fwyafrif y Safonau sy'n ymwneud â chyfarfodydd o gwbl hefyd, gan nad oes cyfeiriad i gyd-fynd â'r safonau hynny ym mharagraff 31, o ddilyn y patrwm drafftio hwn.

(c) Fan leiaf, os glynir at yr un patrwm drafftio ffaeledig hwn, dylid mynnu bod y Gweinidog yn ychwanegu'r gweithgareddau canlynol at y rhestr ym mharagraff 31: gohebiaeth bersonol i fyfyrwyr; cofnodion myfyrwyr; talu ffioedd myfyrwyr; ceisio am ysgoloriaethau myfyrwyr a rhoi gwybod am benderfyniad ysgoloriaethau; a chyfarfodydd i'r cyhoedd neu garfan o fyfyrwyr mewn blwyddyn benodol.

iii) Codwyd pryderon yn ystod y dadlau ynghylch Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 3) eu bod **yn annog cyfieithu gwaith asesedig myfyrwyr i'r Saesneg** ac yn annog sefydliadau addysg i weithredu'n groes i ganllawiau'r Asiantaeth Sicrhau Ansawdd Addysg Uwch, er enghraifft, sy'n dweud y dylid ceisio asesu gwaith yn yr iaith y'i cyflwynwyd bob amser⁵. Ymhellach, dadleuwyd bod yr eithriadau yn Rhan 3 y safonau cyflenwi gwasanaethau yn groes i egwyddor ganolog y Mesur am ei fod, nid yn unig yn caniatáu'r cyrff addysg i gyfieithu gwaith eu myfyrwyr a gyflwynwyd yn Gymraeg i'r Saesneg er mwyn ei farcio, ond y gellid **darparu'r adborth yn Saesneg**. Nid yw'r Rheoliadau diwygiedig wedi'u newid yn hyn o beth a dylid dwyn y Gweinidog i gyfrif ac erfyn arno i gael gwared ar y cymalau hyn. Fe ellid ymdrin ag unrhyw eithriadau drwy gyfrwng Hysbysiadau Cydymffurfio'r cyrff perthnasol, ar ôl

⁵ <http://www.gaa.ac.uk/cy/Publications/Documents/guidelines-assessing-Welsh.pdf>

derbyn tystiolaeth na fyddai'n rhesymol ac yn gymesur i'r corff perthnasol gydymffurfio â'r safon benodol honno ym mhob cyd-destun, yn hytrach na lleihau'r disgwyliadau ar holl gyrff y sectorau yn hyn o beth, a gwanhau'r canlyniadau i fyfyrwyr.

(ch) Dylid mynnu bod y Gweinidog yn newid ei feddwl ac yn ufuddhau i Ganllawiau'r Asiantaeth Sicrhau Ansawdd Addysg Uwch ac i egwyddorion canolog y ddeddfwriaeth gynradd sy'n darparu'r fframwaith ar gyfer llunio'r rheoliadau hyn wrth hepgor yr eithriad ym mharagraff 64, tudalen 53 ynghylch Safon 90 a 90A i osgoi annog cyfieithu gwaith a sicrhau adborth Cymraeg ar waith a gyflwynwyd yn Gymraeg.

- iv) Mae pryderon yn parhau i fodoli ynghylch **defnydd y Gymraeg ar ryngwynebau cyfrifiaduron** a gwefannau rhith-dysgu myfyrwyr ac ynghylch cael **gwiryddion sillafu** ar gyfrifiaduron myfyrwyr. Dengys hyn ddiffygion polisi ar ran y Llywodraeth a methiant i sicrhau 'llywodraeth unedig', gan y manylir ar yr elfen hon yn benodol yn Strategaeth Iaith gyfredol y Llywodraeth, ond ni adlewyrchir hynny yn neddfwriaeth y Llywodraeth o fewn y maes polisi hwn. Dywed Iaith Fyw:Iaith Byw (2012): *"mae angen ystyried a fyddai modd gosod **meddalwedd cyfrwng Cymraeg a rhyngwynebau Cymraeg ar bob gorsaf waith mewn ysgolion, colegau a phrifysgolion ledled Cymru**"* (tudalen 46). Mae egwyddor y cynnig rhagweithiol – sydd i fod yn gyrru'r holl Safonau – yn cael ei hepgor hefyd yng nghyswllt y gwiryddion sillafu, gan y byddai'n rhaid mynd i chwilio am wirydd sillafu ar wefan rhith-ddysgu'r corff, er bod rhai Saesneg ar gael yn ddiodyn ar beiriannau myfyrwyr.

(d) Dylid gofyn i'r Gweinidog i gyflwyno tystiolaeth yr asesiad a gynhaliwyd i ymchwilio i'r dull o fodloni'r Strategaeth Iaith gyfredol yn y cyswllt hwn a pha reswm dilys sydd dros beidio â rhoi'r hawl i fyfyrwyr gael yr un adnoddau â staff y corff drwy gyfrwng y rheoliadau hyn. Os nad oes rheswm, rhaid diwygio'r agwedd hon.

- v) Mae'r Llywodraeth yn parhau i anwybyddu'r anghydraddoldeb rhwng hawliau iaith myfyrwyr a staff y corff mewn perthynas â rhoi **gwersi Cymraeg i fyfyrwyr** ac o ran **meithrin ymwybyddiaeth ynghylch y Gymraeg a'i diwylliant**. Gan fod swyddogaeth ganolog i'r sector addysg uwch ac addysg bellach wrth godi cenedl ddwyieithog a chynllunio gweithlu'r dyfodol, mae hyn yn anfaddeuol. Mae nifer o sefydliadau addysg eisoes yn cynnwys nifer o fodiwlau gorfodol fel rhan o'u proses ymrestru a chynefino – megis ymwybyddiaeth o beryglon tân, materion iechyd a lles ayyb; dichon y gallai'r gyrff mawr hyn ddarparu pwt am y Gymraeg a'i diwylliant fel rhan o weithgareddau o'r fath yn rhwydd.

(e) Dylid mynnu bod Safonau 140 a 141 y safonau gweithredu o fewn y rheoliadau diweddaraf hyn (ymwybyddiaeth iaith sylfaenol i staff) yn cael eu cymhwyso i fyfyrwyr yn ogystal â staff fan leiaf.